

MIECZYŚLAW TYCZKA

LICENCJA PRZYMUSOWA

I

Przyznanie osobie uprawnionej z patentu lub praw ochronnych prawa wyłącznego korzystania z wynalazku lub wzoru użytkowego, jak każda celowa i zamierzona ingerencja prawna w stosunki społeczne, pociąga za sobą obok oczekiwanych następstw korzystnych, także następstwa niekorzystne. Takim niekorzystnym potencjalnym następstwem udzielenia patentu lub praw ochronnych na wynalazek lub wzór użytkowy (dla uproszczenia, dalsze rozważania zajmować się będą tylko wynalazkami) jest możliwość wykorzystania przyznanych uprawnień nie po to, by stosując chronione rozwiązanie przyczyniać się do rozwoju gospodarczego z wykorzystaniem jego technicznych możliwości, lecz po to, by odstępując od jego stosowania równocześnie uniemożliwić innym wykorzystanie wynalazku w działalności gospodarczej. Dlatego regulacja prawna wynalazczości przewiduje środki przeciwdziałania nadużywaniu przyznanych praw w celach niezgodnych z zadaniami wynalazczości. Odpowiednie postanowienia znalazły się także w Konwencji związkowej paryskiej z dnia 20 III 1883 r. o ochronie własności przemysłowej.

Wśród prawnych środków przeciwdziałania szkodliwym następstwom udzielenia patentu (w postaci negatywnego wpływu na rozwój związanej z patentem dziedziny produkcji), istotne miejsce zajmuje instytucja licencji przymusowej. Licencja przymusowa jest zezwoleniem na odpłatne korzystanie z patentu, udzielanym na podstawie wniosku zainteresowanej osoby przez powołaną do tego instytucję, jeżeli uprawniony z patentu nie stosuje go w kraju, który udziela ochrony lub gdy zachodzą inne uzasadnione powody. Stosowanie licencji przymusowej jest jedną z form, w jakich realizowany jest obowiązek stosowania wynalazku w kraju, który udzielił patentu na ten wynalazek. Z tego względu licencja przymusowa pozostaje w ścisłym związku z innymi formami egzekwowania tego obowiązku, przede wszystkim z możliwością umorzenia patentu nie stosowanego.

Funkcja, jaką spełnia licencja przymusowa ma nieco inną charakterystykę w stosunku do patentów krajowych (przez co rozumieć należy pa-

tent udzielony osobie mieszkającej lub przedsiębiorstwu mającemu siedzibę w Polsce) a inną w stosunku do patentów zagranicznych. Ponadto inna jest rola licencji przymusowej w państwie socjalistycznym, w którym działalność gospodarczą prowadzą w zasadzie wyłącznie przedsiębiorstwa uspołecznione, a inna w państwach o ustroju kapitalistycznym, w którym działalność gospodarcza opiera się przede wszystkim na przedsiębiorstwach prywatnych. Artykuł jest poświęcony w pierwszym rzędzie przedstawieniu problematyki licencji przymusowej w warunkach polskich, stąd analiza funkcji tej licencji wychodzić będzie z realiów istniejących w polskiej gospodarce narodowej.

II

a) W stosunku do patentów krajowych oddziaływanie licencji przymusowej idzie w kilku kierunkach, z których każdy stawia określone wymagania pod adresem polityki licencyjnej i przepisów regulujących udzielanie licencji.

b) Znaczna część projektów wynalazczych dokonywana jest jako projekty niepracownicze. W warunkach gospodarki socjalistycznej niepracownicze wynalazki i wzory użytkowe mają niewielką szansę wykorzystania poza gospodarką uspołeczną. Obowiązuje ponadto prawidłowość, że im większe gospodarcze znaczenie wynalazku, tym możliwości zastosowania w obrębie rzemiosła są mniejsze. Istnieje więc zagadnienie stworzenia „przejsć” dla projektów niepracowniczych do sfery działania gospodarki uspołecznionej. Takim zasadniczym przejściem jest możliwość zgłoszenia niepracowniczego wynalazku w jednostce gospodarki uspołecznionej na zasadach wynalazku pracowniczego. Tą drogą znaczna część niepracowniczych projektów wynalazczych przechodzi do zastosowania w gospodarce uspołecznionej. Jednak, jak wskazują dane statystyczne¹ od 45% (w latach 1956 -1960) do 10% (w latach 1966 -1969) wynalazków nadal zgłaszanych jest jako wynalazki niepracownicze. Jeszcze większy jest udział niepracowniczych wzorów użytkowych, co łączy się z większą możliwością ich stosowania w mniejszych zakładach produkcyjnych. Ich udział w ogólnej ilości zgłoszonych wzorów użytkowych wynosił od 88% (w latach 1956 - 1960) do 45% (w latach 1966 -1968)². Wynika stąd, że możliwość zgłaszania projektów niepracowniczych nie załatwia sprawy całkowicie i że muszą istnieć także dla już opatentowanych, a nawet stosowanych wynalazków sposoby udostępnienia ich gospodarce uspołecznionej w postaci odpowiednich instytucji prawnych w obrębie prawa wynalazczego. Obok umownego przeniesienia patentu (art. 42 ustawy o wynalazczości)³

¹ *Wynalazczość — Studia i prace statystyczne*, GUS, Warszawa 1971, tabele 10 i 11 na s. 23.

² Op. cit., tabele 25 i 26 na s. 42.

³ Ustawa z dnia 19 X 1972 o wynalazczości (Dz.U. nr 43, poz. 272).

i umownej licencji (art. 44 tej ustawy) oraz obok wyłączenia (art. 70) istotną rolę może w tym zakresie odegrać licencja przymusowa.

Zakres zastosowania licencji przymusowej dla udostępnienia gospodarce uspołecznionej niepracowniczych projektów wynalazczych określony jest ustawowymi podstawami oraz faktem, że licencja ta powstaje na podstawie decyzji administracyjnej niezależnie od woli osoby uprawnionej z patentu. Licencja przymusowa, podobnie jak wyłączenie, powinna więc znaleźć zastosowanie wtedy, gdy *me* będzie możliwe uzyskanie prawa do patentu lub licencji w drodze umowy, ze względu na to, że osoba uprawniona odmawia zawarcia takiej umowy. Wyłączenie jako druga instytucja umożliwiająca uzyskanie praw z wynalazku wbrew woli osoby uprawnionej jest sposobem nabycia prawa z patentu w całości, nadającym się raczej do przypadków o szczególnej doniosłości ze względu na swą stosunkowo skomplikowaną procedurę i skomplikowany układ stosunków, jaki w wyniku wyłączenia powstaje. Art. 70 ustawy o wynalazczości postanawia, że motywem wyłączenia patentu mogą być tylko cele obrony państwa oraz wykonanie zadań określonych w planach gospodarczych. Wyłączenie jest możliwe tylko na rzecz Skarbu Państwa. Wskutek tego jednostki gospodarki uspołecznionej, nie będące państwowymi jednostkami organizacyjnymi mogą się ubiegać o wyłączenie tylko za pośrednictwem organów administracji państwowej lub wskazanych przez nie państwowych jednostek organizacyjnych.

Wynika stąd, że licencja przymusowa jest typowym sposobem uzyskiwania przez jednostki gospodarki uspołecznionej prawa do stosowania niepracowniczego wynalazku w sytuacji, gdy uprawniony z patentu odmawia ustanowienia licencji umownej lub o zawarcie umowy przeniesienie patentu na jednostkę uspołecznioną.

Omówiona funkcja licencji przymusowej wymaga, by jej podstawy stwarzały możliwość uzyskania przez jednostkę gospodarki uspołecznionej licencji także wtedy, gdy patent jest wykonywany, ale możliwość korzystania z niego jest niezbędna dla tej jednostki.

c) W odróżnieniu do prawa wynalazczego z 1962 r. ustawa o wynalazczości wprowadziła zasadę, że każda j.g.u. wyposażona w zdolność prawną jest podmiotem praw z patentu oraz w związku z tym, że udostępnianie przez jedną jednostkę gospodarki uspołecznionej prawa stosowania wynalazku drugiej jednostce następuje odpłatnie na podstawie umowy licencyjnej. W tym stanie prawnym, jeżeli zachodzą podstawy ustawowe do udzielania licencji przymusowej, a uprawniona jednostka gospodarki uspołecznionej odmawia zawarcia umowy licencyjnej (art. 87) jedną z dróg uzyskania prawa stosowania wynalazku przez jednostkę zainteresowaną będzie uzyskanie licencji przymusowej. W tym zastosowaniu licencja przymusowa służyć będzie rozpowszechnieniu stosowania projektów wynalazczych pomiędzy jednostkami uspołecznionymi. Nie należy jednak oczekiwać, by w tym zakresie licencja przymusowa mogła uzyskać

szerokie zastosowanie. Jednostki gospodarki uspołecznionej na ogół chętnie zawierać będą umowy licencyjne (dotąd udostępniały projekty wynalazcze nieodpłatnie). Ponadto w rozporządzeniu wykonawczym do ustawy o wynalazczości⁴ Rada Ministrów wprowadziła dla nich obowiązek zawierania umów licencyjnych (§ 29 Ust. 1), co oznacza możliwość wymuszenia zawarcia takiej umowy w sporze przedmiotowym przed komisją arbitrażową, przynajmniej między jednostkami podlegającymi orzecznictwu tych komisji.

d) Istotna funkcja licencji przymusowej polega na tym, że odgrywa ona rolę środka wywierania presji na osoby uprawnione z patentu, skłaniając je do stosowania wynalazku. Obawa przed udzieleniem licencji przymusowej zmusza bowiem do pełniejszego wykorzystania chronionego rozwiązania. Jest to więc funkcja korzystna z gospodarczego punktu widzenia. Zwiększenie zakresu stosowania wynalazku oznacza bowiem albo zwiększenie produkcji albo jej unowocześnienie, albo też zmniejszenie społecznych kosztów tej produkcji.

e) Licencja przymusowa służy także likwidacji stanów, w których uprawniony z patentu nie może go wykonywać bez stosowania rozwiązania chronionego patentem wcześniejszym. Chodzi tu o wykonywanie patentu zależnego (art. 18 u.w.).

Przy ogólnej ocenie funkcji, jakie spełniać może instytucja licencji przymusowej w stosunku do patentów krajowych najistotniejsza wydaje się funkcja omówiona jako pierwsza. Znaczna stosunkowo ilość niepracowniczych wynalazków i wzorów powoduje, że problem stworzenia możliwości ich wykorzystania w gospodarce uspołecznionej będzie odgrywał zawsze istotną rolę.

III

Funkcje licencji w stosunku do patentów zagranicznych ulegają dość istotnym przesunięciom, przy czym przesunięcia te są szczególnie wyraźne w stosunku do patentów z rozwiniętych gospodarczo państw kapitalistycznych. Wiąże się to z ekonomicznymi motywami, leżącymi u podstaw polityki patentowania wynalazków za granicą, uprawianej przez przedsiębiorstwa kapitalistyczne. Utrzymywanie ochrony patentowej ma najczęściej na celu utrzymanie rynku na określone produkty przez uniemożliwienie podjęcia w krajach, w których ochrona patentowa jest utrzymywana, własnej produkcji tych wyrobów. Państwa rozwinięte, dysponujące ogromną ilością chronionych patentami rozwiązań technicznych mogą poprzez utrzymywanie ich ochrony w państwach słabiej rozwiniętych, hamować ich rozwój gospodarczy, pogłębiając swoją przewagę gospodarczą i techniczną.

⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 XII 1972 r. w sprawie projektów wynalazczych (Dz.U. nr 54, poz. 351).

W tym stanie *rzeczy* podstawową funkcją licencji przymusowej w stosunku do patentów zagranicznych jest przełamywanie blokady stworzonej przez patentowanie zagranicznych projektów wynalazczych i udostępnienie chronionych nimi rozwiązań przemysłowi krajowemu. Funkcję tę licencja przymusowa może szczególnie skutecznie spełniać w systemie gospodarki socjalistycznej. Planowanie centralne działalności gospodarczej i pełna kontrola nad podmiotami prowadzącymi tę działalność umożliwia z jednej strony rzeczywiste wykorzystanie udostępnionych w drodze licencji rozwiązań technicznych, z drugiej strony eliminuje niebezpieczeństwo posługiwania się przez przedsiębiorstwa zagraniczne podstawionymi pozornymi licencjobiorcami dla przedłużenia okresu ochrony wynalazku bez jego wykorzystywania. Właściwości gospodarki socjalistycznej powinny być brane pod uwagę przy planowaniu wykorzystywania opatentowanych w Polsce zagranicznych rozwiązań technicznych przez przedsiębiorstwa uspołecznione, jak również w polityce licencyjnej przy udzielaniu licencji przymusowych na zagraniczne rozwiązania techniczne. Oznacza to, że licencja przymusowa może odgrywać — obok funkcji przełamywania blokady patentowej — także istotną rolę jako instrument udostępniania przemysłowi krajowemu nowoczesnych zagranicznych rozwiązań technicznych.

Natomiast marginesową tylko rolę może odgrywać licencja przymusowa jako środek zmuszania do stosowania chronionego w Polsce wynalazku przez zagraniczne przedsiębiorstwa, utrzymujące ochronę patentową. Gospodarka socjalistyczna w zasadzie nie liczy na bezpośrednie inwestycje przedsiębiorstw zagranicznych w formie uruchamiania zakładów filialnych, choć kategorycznie takiej możliwości nie wyklucza.

IV

Konwencja związkowa paryska z dnia 20 III 1883 r., do której Polska przystąpiła na podstawie wersji uzgodnionej w Hadze w dniu 6 XI 1925 r.⁵ reguluje także, jako istotną z punktu widzenia międzynarodowej ochrony wynalazków, kwestię udzielania licencji przymusowej. Postanowienia dotyczące licencji przymusowej zamieszczone zostały w artykule 5 konwencji, łącznie z przepisami o umorzeniu (wygaśnięciu według terminologii ustawy o wynalazczości — art. 66) patentu. O znaczeniu postanowień dotyczących tych zagadnień najlepiej świadczy to, że art. 5 od początku obowiązywania konwencji paryskiej stanowił przedmiot przetargu

⁵ Obecnie rozważa się możliwość przystąpienia Polski do konwencji sztokholmskiej z dnia 14 VII 1967 r. o utworzeniu Światowej Organizacji Własności Intelektualnej. Ratyfikacja aktu sztokholmskiego pociągnęłaby za sobą konieczność zaakceptowania zmian wprowadzonych po 1925 r., a mianowicie w Londynie dnia 2 VI 1934 r. oraz w Lizbonie dnia 31 X 1958 r.

między grupą państw wysoko uprzemysłowionych a państwami słabiej rozwiniętymi. Ulegał też przy okazji rewizji konwencji zmianom na korzyść państw rozwiniętych, które dążyły do osłabienia klauzul, mających na celu zapobieganie nadużywaniu ochrony udzielonej wynalazkom dla utrzymywania w zacofaniu gospodarczym państw słabo rozwiniętych⁶.

Według obowiązującego jeszcze dla Polski tekstu haskiego konwencji paryskiej, „każdy z krajów zawierających umowę będzie mógł zastosować środki prawne w celu zapobieżenia nadużyciom, które mogłyby wypływać z wykonywania wyłącznego prawa nadanego patentom, na przykład przez zaniechanie wykonywania wynalazku. Środki te mogą przewidywać umorzenie patentu tylko w tym przypadku, gdy udzielenie licencji przymusowych nie wystarczy do zapobieżenia nadużyciom. W każdym razie środki te nie będą mogły być stosowane przed upływem co najmniej lat trzech od daty udzielenia danego patentu oraz gdy właściciel patentu przedstawia słuszne usprawiedliwienie". Z przytoczonego fragmentu artykułu 5 konwencji w brzmieniu z 1925 r. wynika, że zalicza ona zarówno umorzenie patentu, jak ustanowienie licencji przymusowej do środków prawnych zwalczania nadużyć polegających na niewykorzystywaniu patentów. Z tekstu konwencji można także wyciągnąć wniosek, że obowiązuje określona kolejność stosowania obu środków, mianowicie umorzenie patentu może nastąpić dopiero wówczas, gdy nie wystarcza ustanowienie licencji przymusowych. Z użycia liczby mnogiej można także wnosić, że może być ustanowiona więcej niż jedna licencja przymusowa. Natomiast brzmienie konwencji może budzić wątpliwości co do zakresu zastosowania terminu trzyletniego, przed upływem którego nie można zastosować omawianych środków prawnych. W szczególności może być wątpliwe, czy termin 3 lat odnosi się tylko do umorzenia patentu, czy też obejmuje również licencję przymusową. Wątpliwość wynika stąd, że zasada kolejności stosowania obu środków uniemożliwiłaby umorzenie patentu po trzech latach na okres niezbędny do podjęcia próby wykorzystania wynalazku na podstawie licencji przymusowej.

Tekst lizboński konwencji (1958 r.), który obowiązywałby Polskę w razie ratyfikacji aktu sztokholmskiego zastrzega warunki zastosowania obu środków prawnych⁷. Tak więc licencja przymusowa może być ustanowiona nie wcześniej, niż cztery lata od zgłoszenia wniosku o udzielenie patentu lub trzy lata od jego udzielenia, z tym że termin wyznacza data, która jest późniejsza. Ponadto wprowadzono ograniczenia w możliwości przenoszenia licencji przymusowej: przeniesienie jest dopuszczalne tylko

⁶ Historię zmian tekstu artykułu 5 konwencji paryskiej z tego punktu widzenia przedstawia M. M. Bogusławski, *Internationale Rechtsprobleme des Erfindungswesens*, Berlin 1963, s. 79 - 88.

⁷ Tekst lizboński konwencji paryskiej podany został w pracy M. M. Bogusławskiego (przypis poprzedni) s. 232. Tekst sztokholmski w zakresie licencji zgodny jest z tekstem lizbońskim.

wraz z przedsiębiorstwem, które licencję uzyskało. Natomiast wszczęcie postępowania dotyczącego umorzenia patentu może nastąpić nie wcześniej, niż po dwóch latach od udzielenia pierwszej licencji przymusowej, jeżeli nie doprowadziła ona do wystarczającego zastosowania projektu. Powstaje przy tym wątpliwość co do możliwości i terminu umorzenia patentu, gdy nie nastąpi w ogóle udzielenie licencji przymusowej z braku osoby, która zgłosi wniosek o udzielenie takiej licencji.

Jak wynika z porównania postanowień konwencyjnych w brzmieniu tekstu haskiego (1925) i tekstu lizbońskiego (1958) nastąpiło wyraźne wzmocnienie sytuacji państw, które są w stanie i mają interes w utrzymaniu ochrony patentowej swoich rozwiązań za granicą na niekorzyść państw, które możliwości i interesu w tym zakresie nie mają. Należy to uwzględnić przy podejmowaniu decyzji o ratyfikacji układu sztokholmskiego, gdyż Polska ze względu na ilość stosowanych rozwiązań technicznych należy raczej do grupy państw, w których się wynalazki patentuje.

V

a) Ustawa o wynalazczości reguluje warunki udzielenia licencji przymusowej w sposób w pewnym stopniu różniący się od postanowień konwencji w brzmieniu z 1925 r., a także w brzmieniu ustalonym w układzie sztokholmskim, mimo że starano się dostosować ją do tego układu, licząc się z potrzebą jego ratyfikacji. Celowe wydaje się przeprowadzenie analizy warunków ustanowienia licencji przymusowej według ustawy z punktu widzenia zgodności z postanowieniami obu wersji konwencji paryskiej i z punktu widzenia funkcji, jaką licencja ma do spełnienia w gospodarce Polski.

b) Stosownie do art. 46 ust. 1 pkt. 2 ustawy o wynalazczości Urząd Patentowy może udzielić licencji przymusowej na korzystanie z wynalazku, stanowiącego przedmiot patentu innej osoby, gdy zostało stwierdzone, że wynalazek nie jest należycie stosowany. W sprawie określenia, kiedy wynalazek nie jest należycie stosowany przepis ten odsyła do art. 40 ustawy, według którego uprawniony z patentu zobowiązany jest rozpocząć stosowanie wynalazku na obszarze państwa w zakresie odpowiadającym potrzebom gospodarki narodowej w okresie czterech lat od zgłoszenia wynalazku lub trzech lat od udzielenia patentu, w zależności od tego, który z tych terminów upływa później.

Jest to więc określenie warunków udzielenia licencji przymusowej, odpowiadające treści konwencji w brzmieniu układu sztokholmskiego. Elementem ocennym jest tu ustalenie, czy wykonywanie odpowiada potrzebom gospodarki narodowej. Jest ono dokładniejszym określeniem dla ogólnikowego określenia konwencyjnego „nienależyte wykonywanie” i mieści się w granicach upoważnienia do unormowania środków prawnych dotyczących kontroli należytego wykonywania wynalazków przez władze państw konwencyjnych w art. 5 A-2 tekstu lizbońskiego.

W art. 40 ust. 2 ustawy przewiduje się możliwość składania przez uprawnionego z patentu wyjaśnień co do przyczyn niestosowania wynalazku. Usprawiedliwione przyczyny mogą uzasadniać odstąpienie od udzielenia licencji przymusowej, co będzie zgodne z konwencją. Od strony prawnej możliwość odstąpienia od ustanowienia licencji przymusowej wynika z art. 46, który przewiduje, że jest ono fakultatywne.

W związku z ustaleniem przyczyn niestosowania wynalazku w Polsce, powstaje problem oceny typowej dla ustroju socjalistycznego przeszkody, związanej z niedopuszczeniem zagranicznych przedsiębiorstw do rozwijania działalności gospodarczej, jako sprzecznej z zasadami ustroju (poza przypadkami szczególnymi). Wydaje się, że ocena tego rodzaju przeszkody jest problemem złożonym. Trzeba przede wszystkim stwierdzić, że uczestnictwo w konwencji nie może nakładać na żadne z państw obowiązku rezygnacji z zasad swego ustroju i wewnętrznego porządku prawnego. Konwencja zobowiązuje tylko państwa członkowskie do stosowania tych samych zasad prawnych do własnych obywateli i przedsiębiorstw, jak i do osób mających siedzibę w jednym z państw konwencyjnych. Stąd też każde przedsiębiorstwo mające siedzibę w państwie uznającym konwencję, zgłaszając w jakimkolwiek innym państwie konwencyjnym wynalazek do opatentowania, musi brać pod uwagę i dostosować się do wewnętrznego porządku prawnego tego państwa. Wynika stąd, że niemożność bezpośredniego wykonywania patentu w Polsce, wynikająca z istniejącego u nas porządku prawnego, sama w sobie nie stanowi usprawiedliwienia dla niewykonywania patentu uzyskanego w Polsce. Twierdzenie to w równym stopniu odnosi się do obywateli i przedsiębiorstw polskich, jak do przedsiębiorstw zagranicznych i ten fakt decyduje o jego zgodności z konwencją.

Przyjmując takie założenie, trzeba konsekwentnie uznać, że osoba (zarówno zagraniczna jak krajowa, ale zwłaszcza zagraniczna) zgłaszająca w Polsce wynalazek do opatentowania, powinna brać pod uwagę, że w zasadzie dostępną dla niej formą wykonywania wynalazku będzie udzielenie licencji i to przede wszystkim przedsiębiorstwu uspołecznionemu. W konsekwencji zgłaszający wynalazek w Polsce, o ile zamierza wywiązać się z obowiązku stosowania patentu, który to obowiązek opiera się nie tylko na art. 40 ustawy o wynalazczości, ale jest deklarowany przez konwencję (art. 5 A-2 tekstu lizbońskiego), powinien przyjąć poważną ofertę przedsiębiorstwa polskiego, ubiegającego się o udzielenie licencji. Jeżeli przedsiębiorstwo takie się do niego z ofertą nie zgłasza, powinien sam złożyć ofertę. Dopiero wykazanie, że mimo poszukiwań, nie zdołał znaleźć przedsiębiorstwa chętnego do nabycia licencji, może stanowić usprawiedliwioną przyczynę niewykonywania patentu.

c) Przeprowadzone powyżej rozważania, dotyczące obowiązku przyjęcia poważnej oferty przedsiębiorstwa polskiego, ubiegającego się o licencję na wykonywanie zagranicznego (a także krajowego) patentu, uży-

skanego w Polsce, ułatwią zrozumienie i uzasadnienie następnej podstawy udzielenia licencji przymusowej, którą ustawa o wynalazczości wprowadza w art. 46 ust. 1 pkt. 1. Przepis ten upoważnia Urząd Patentowy do udzielenia licencji przymusowej na korzystanie z wynalazku opatentowanego na rzecz innej osoby, gdy korzystanie z tego wynalazku jest konieczne dla realizacji zadań objętych planami gospodarczymi, a uprawniony z patentu nie godzi się na zawarcie umowy licencyjnej. Związek tej podstawy licencyjnej z problemem wykonywania planów gospodarczych wskazuje, że uprawnione do uzyskania takiej licencji są przede wszystkim, choć nie wyłącznie, jednostki gospodarki uspołecznionej. W odróżnieniu od licencji opartej na stwierdzonym niewykonywaniu patentu, licencja przymusowa z art. 46 ust. 1 pkt. 1 ustawy o wynalazczości opiera się na fakcie odmowy przez osobę uprawnioną z patentu zawarcia umowy licencyjnej i w konsekwencji nie podlega ograniczeniom czasowym z art. 40. Z ofertą zawarcia umowy licencyjnej można bowiem wystąpić w każdym czasie. Uzasadnienie dla łączenia z odmową zawarcia umowy o licencję upoważnienia Urzędu Patentowego do ustanowienia licencji przymusowej opiera się na omówionym poprzednio obowiązku udzielenia licencji, jako z punktu prawnego niemal jedynej formy wykorzystania chronionego wynalazku w Polsce (w grę wchodzić może jedynie jeszcze przeniesienie patentu). Dodać należy, że zgłoszenie oferty nabycia licencji przez polską jednostkę gospodarki uspołecznionej, prowadzącą planową działalność gospodarczą poprzedzone jest analizą planistyczną w skali kraju i wskutek tego praktycznie nie jest prawdopodobne, by mógł obok niej zjawić się inny nabywca licencji. Dlatego odrzucenie oferty tej jednostki z pełnym uzasadnieniem może być ocenione jako decyzja przekreślająca możliwość wykonywania patentu w Polsce inaczej, jak tylko na podstawie licencji przymusowej.

Stosowanie w takiej sytuacji trzy, lub czteroletniego terminu do ustanowienia licencji przymusowej byłoby bezcelowe, skoro uprawniony z patentu swoim postępowaniem wykazuje, że nie ma zamiaru wykonywać go w Polsce. Utrzymywanie zaś ochrony patentu bez zamiaru wykorzystywania chronionego rozwiązania technicznego może mieć na celu tylko przeszkadzanie w rozwoju przemysłu krajowego i jest nadużyciem praw z patentu w rozumieniu konwencji (art. 5 A-2 tekstu Lizbońskiego). Stąd stanowisko ustawy o wynalazczości, dopuszczającej ustanowienie licencji przymusowej w sytuacji, gdy uprawniony z patentu odrzuci ofertę, wydaje się zgodne z podstawowymi założeniami konwencji paryskiej.

Stanowisko takie nie jest wyraźnie sprzeczne z żadnym przepisem konwencji paryskiej w brzmieniu tekstu haskiego. Z poprzednich rozważań wynika, że artykuł 5 tekstu haskiego pozwala na interpretację, zgodnie z którą ustanowienie licencji przymusowej może nastąpić przed terminem trzech lat, gdyż termin ten ma na uwadze przede wszystkim umorzenie (stwierdzenie wygaśnięcia) patentu.

Natomiast trudniej będzie pogodzić licencję przymusową udzielaną na podstawie art. 46 ust. 1 pkt. 1 ustawy o wynalazczości z postanowieniem artykułu 5 lit. A pkt. 4 tekstu Lizbońskiego, który ustanawia termin (3 lub 4 lata) przed którym nie można ustanowić licencji przymusowej z powodu niewykonywania lub niewystarczającego wykonywania patentu. Można jedynie posługiwać się argumentem, że przepis ten nie może mieć zastosowania w przypadku, gdy zachowanie uprawnionego z patentu z góry wyklucza możliwość wykorzystania wynalazku i stanowi dowód nadużywania praw z patentu ze szkodą gospodarki Polski, jako państwa udzielającego ochrony patentowej. W każdym razie trudności interpretacyjne, jakie powstaną przy uzgadnianiu art. 46 ust. 1 pkt. 1 ustawy o wynalazczości z postanowieniami artykułu 5 lit. 3 pkt. 4 tekstu Lizbońskiego konwencji paryskiej należy uwzględnić przy podejmowaniu decyzji w sprawie ratyfikacji układu sztokholmskiego.

d) Nie budzi natomiast wątpliwości możliwość udzielenia licencji przymusowej na rzecz uprawnionego z patentu zależnego (art. 46 ust. 1 pkt. 3 ustawy o wynalazczości). Jest to bowiem ograniczenie wyłączności korzystania z patentu, nie mające źródła w obowiązku wykonywania go i dlatego nie ma do niego zastosowania artykuł 5 konwencji.

e) Z punktu widzenia funkcji udostępniania niepracowniczych projektów wynalazczych gospodarce społecznej, przepisy ustawy o wynalazczości dotyczące warunków ustanawiania licencji przymusowej ocenić należy pozytywnie. Szczególnie 'na podkreślenie zasługuje trafne określenie wystarczającego wykorzystywania patentu w art. 40 ust. 1 („w zakresie odpowiadającym potrzebom gospodarki narodowej”) oraz utrzymanie licencji przymusowej dla realizacji zadań objętych planami gospodarczymi w przypadku, gdy uprawniony z patentu odmawia zawarcia umowy licencyjnej. Ponieważ w stosunkach między twórcami niepracowniczych projektów wynalazczych a jednostkami gospodarki społecznej głównie stosowana będzie licencja na podstawie art. 46 ust. 1 pkt. 1 ustawy⁸, przedłużenie terminu zakreślonego do zastosowania wynalazku nie stanowi istotnego utrudnienia.

f) Podobnie należy ocenić warunki ustanowienia licencji przymusowych z punktu widzenia udostępnienia dla gospodarki narodowej zagranicznych rozwiązań technicznych, chronionych w Polsce. I w tym przypadku przedsiębiorstwa społeczne powoływać się będą przede wszystkim na art. 46 ust. 1 pkt. 1 ustawy i wynalazczości, gdyż czteroletni okres wyczekiwania na możliwość wszczęcia postępowania o udzielenie licencji z powodu niewykonywania patentu w znacznej liczbie przypadków będzie — ze względu na szybkie starzenie się rozwiązań technicznych — zbyt długi.

⁸ Zobacz decyzję Urzędu Patentowego PRL wydaną w trybie .spornym SP 714/64, Wiadomości Urzędu Patentowego 1966 z. 4, s. 307.

g) Z punktu widzenia udostępniania przez jednostki gospodarki uspołecznionej projektów innym jednostkom uspołecznionym przydatna byłaby w pierwszym rzędzie również licencja przymusowa uzasadniona potrzebami planowej działalności jednostki ubiegającej się o licencję i odmowę udzielenia licencji umownej przez jednostkę uprawnioną z patentu. Jednak można oczekiwać, że droga licencji przymusowej nie będzie wykorzystywana zbyt często, ze względu na możliwość osiągnięcia tego samego celu w sposób pełniejszy w trybie dochodzenia roszczenia o zawarcie umowy licencyjnej przed państwowymi komisjami arbitrażowymi. Wyższość arbitrażowego sporu przedumownego wyraża się w tym, że rozstrzygnięcie arbitrażowe objąć może nie tylko sprawy wymienione w przepisie art. 46 ust. 4, lecz także sprawę udostępnienia doświadczeń, dokumentacji i oprzyrządowania, istotne z punktu widzenia skutecznego zastosowania projektu w drugiej jednostce gospodarki uspołecznionej. Można zatem zakładać, że ustanowienie licencji przymusowej nie będzie zjawiskiem częstym.

VI

Ustawa o wynalazczości reguluje wydanie decyzji o wygaśnięciu (umorzeniu) patentu w zasadzie zgodnie z tekstem lizbońskim. Całkowicie zgodne z tym tekstem jest postanowienie, według którego Urząd Patentowy może wydać taką decyzję, gdy po upływie dwóch lat od udzielenia pierwszej licencji przymusowej wynalazek nadal nie jest należycie stosowany (art. 66 pkt. 1 ustawy). Natomiast pkt. 2 artykułu 66 zawiera postanowienie, które wypełnia lukę w przepisach konwencji (tekst lizboński) nie regulującej sytuacji, gdy nie zostanie udzielona żadna licencja przymusowa. Według art. 66 pkt. 2 decyzja o wygaśnięciu patentu może być wydana po roku od ogłoszenia o możliwości ubiegania się o licencję przymusową.

Wygaśnięcie patentu zwalnia całkowicie chronione nim rozwiązanie techniczne, które odtąd może być w kraju stosowane nieodpłatnie bez ograniczeń przez każdą osobę. Jednak z punktu widzenia stosunków handlowych z zagranicą (eksportu towarów wywożonych przy zastosowaniu zwolnionego rozwiązania technicznego) stwarza sytuację bardziej niekorzystną od tej, jaka istnieje przy korzystaniu z licencji umownej lub przymusowej. Eksport bowiem towarów, wytworzonych przy zastosowaniu zwolnionego wynalazku do państw, w których jego ochrona jeszcze jest utrzymywana, będzie stanowił naruszenie patentu, podczas gdy w razie korzystania z licencji naruszenia takiego nie będzie. Fakt ten trzeba uwzględnić przy podejmowaniu decyzji, czy z punktu widzenia gospodarki narodowej korzystniejsze będzie korzystanie z odpłatnej licencji, czy z wynalazku nie chronionego patentem w kraju.

VII

a) Ustanowienie licencji przymusowej następuje w trybie postępowania administracyjnego, żaden bowiem przepis nie przekazuje tych spraw do trybu spornego (jakkolwiek wydaje się, że tryb ten byłby bardziej właściwy z uwagi na możliwość powstania sporu co do określonych okoliczności faktycznych). Toteż za błędne należy uznać rozpoznanie sprawy o udzielenie licencji w trybie spornym⁹. Przynależność bowiem spraw do określonego trybu postępowania nie zależy od uznania organu, lecz unormowania w przepisach ustawy.

b) Sprawowanie kontroli nad wykonywaniem patentów (i odpowiednio praw ochronnych) należy do funkcji Urzędu Patentowego i jest wykonywane z urzędu. W ramach tej kontroli Urząd Patentowy może żądać od uprawnionego z patentu aby wykazał, czy i w jaki sposób oraz w jakim zakresie stosuje na obszarze państwa wynalazek, a także by ewentualnie wskazał powody niestosowania lub nienależytego stosowania wynalazku (art. 40 ust. 2 ustawy). Według konwencji paryskiej, usprawiedliwione powody mogą uzasadnić odstąpienie od stosowania środków prawnych przewidzianych na przypadek niestosowania projektu.

W razie stwierdzenia, że wynalazek bez usprawiedliwiających powodów nie jest należycie stosowany (lub w ogóle nie jest stosowany) Urząd Patentowy postanowi, że można ubiegać się o licencję przymusową i ogłosi o tym w Wiadomościach Urzędu Patentowego (art. 46 ust. 2). Na postanowienie to służy uprawnionemu z patentu zażalenie do Komisji Odwoławczej przy Urzędzie Patentowym (art. 110 ust. 1). Prawomocne postanowienie po ogłoszeniu staje się podstawą składania wniosków o udzielenie licencji przymusowej.

c) Udzielenie licencji przymusowej może nastąpić tylko na wniosek, zgłoszony do Urzędu Patentowego przez podmiot zainteresowany w uzyskaniu licencji. Zależnie od podstawy prawnej, na której opiera się żądanie udzielenia licencji przymusowej, wniosek powinien być odpowiednio uzasadniony. Wniosek o licencję przymusową w sytuacji, gdy korzystanie z wynalazku jest konieczne dla realizacji zadań objętych planami gospodarczymi, a uprawniony z patentu nie godzi się na zawarcie umowy licencyjnej (art. 46 ust. 1 pkt. 1) powinien zawierać uzasadnienie obu wymienionych okoliczności. Wniosek może być zgłoszony w każdym czasie w okresie ważności patentu. Wniosek o udzielenie licencji przymusowej na wynalazek niewykonywany lub wykonywany nienależycie może być zgłoszony tylko w odpowiedzi na ogłoszenie Urzędu Patentowego. Nie wymaga on poza tym osobnego uzasadnienia. Wniosek o udzielenie licencji na stosowanie wynalazku wcześniejszego, gdy jest to niezbędne dla korzystania z patentu zależnego wymaga powołania obu patentów.

⁹ Decyzja z 8 VII 1964 r. opublikowana w Wiadomościach Urzędu Patentowego 1966. nr 4, s. 357.

d) W decyzji o ustanowieniu licencji przymusowej powinny być ustalone istotne warunki korzystania z wynalazku. Tak więc powinien być określany zakres i czas trwania licencji, przy zachowaniu zasady, że regułą jest udzielenie licencji pełnej (art. 44 ust. 5 oraz art. 46 ust. 5), że licencja przymusowa nie może być wyłączna (art. 49) oraz że może ona być przeniesiona tylko z przedsiębiorstwem, któremu ją przyznano (art. 47). Czas trwania licencji udzielonej wskutek nienależytego wykonywania patentu oraz na rzecz osoby uprawnionej z patentu zależnego może się pokrywać z okresem ważności patentu obciążonego. Okres na jaki przyznaje się licencję uzasadnioną potrzebami planowej gospodarki określa się czasem trwania tych potrzeb. Wysokość opłaty licencyjnej ustalona jest według zasad określonych w rozporządzeniu wykonawczym (§ 30, 31, 38). Decyzja powinna regulować także sposób zapłaty. W zakresie treści licencji i wysokości opłaty licencyjnej decyzja może być po upływie dwóch lat zmieniona na wniosek lub z urzędu, jeżeli ulegną zmianie warunki wykonywania licencji (art. 48).

e) Decyzja o ustanowieniu licencji przymusowej może być zaskarżona przy pomocy odwołania do Komisji Odwoławczej przy Urzędzie Patentowym w terminie 2 miesięcy. Orzeczenie Komisji Odwoławczej jest ostateczne. Od prawomocnych orzeczeń Urzędu Patentowego i Komisji Odwoławczej wydanych w sprawie ustanowienia licencji przymusowej, jako orzeczeń kończących sprawę może być złożona przez prezesa Urzędu Patentowego, pierwszego prezesa Sądu Najwyższego i Prokuratora Generalnego PRL rewizja nadzwyczajna, oparta na zarzucie rażącego naruszenia prawa. Rewizję rozpoznaje Sąd Najwyższy, stosując odpowiednie przepisy k.p.c.

LA LICENCE OBLIGATOIRE

R é s u m é

Dans cet article l'auteur traite de la licence obligatoire dans la législation et dans le droit de la République Populaire de Pologne.

Après avoir analysé et présenté la fonction de la licence obligatoire et son fonctionnement dans le domaine des inventions en Pologne (II) et à l'étranger (III), l'auteur s'occupe des problèmes de la Convention de Paris pour la protection de la propriété industrielle promulguée en 1883, qui se rapporte à cette institutions (IV) et puis, il analyse en détail minutieusement les dispositions et les règles respectives de la loi polonaise de l'invention promulguée en 1972, en réfléchissant et en examinant à fond les modes de leur interprétation et de leur conformité aux dispositions de cette Convention dans ses différentes formes et les suppléments ultérieurs, (V).

A la fin, l'auteur traite et analyse les problèmes de procédure liés à l'octroi de la licence obligatoire par l'Office de Brevet d'Invention.